

VAN İLAHİYAT DERGİSİ

Van Journal of Divinity

Former ISSN: 1300-4530 | e-ISSN: 2667-615X
Haziran / June | 2023/11/18

Türk Edebiyatında Hilye ve Ömer Bedreddin Vâni'nin Arapça Hilyetü's-Şerifi

Hilya in Turkish Literature and Badr Al-Din 'Umar Wani's Arabic Work Hilyat Al-Sharif

İdris SÖYLEMEZ

Dr. Öğr. Üyesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam
Edebiyatı

Assist. Professor, Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Theology, Turkish-Islamic Literature
Nevşehir/Türkiye

idrissoylez@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9798-4453

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received: 31 Mart/March 2023
Kabul Tarihi | Accepted: 23 Mayıs/May 2023
Yayın Tarihi | Published: 15 Haziran/June 2023

Atıf | Cite as

Söylemez, İdris. "Türk Edebiyatında Hilye ve Ömer Bedreddin Vâni'nin Arapça Hilyetü's-Şerifi". *Van İlahiyat Dergisi* 11/18 (Haziran 2023), 151-168. <https://doi.org/10.54893/vanid.1274754>

Söylemez, İdris. "Hilya in Turkish Literature and Badr Al-Din 'Umar Wani's Arabic work Hilyat Al-Sharif". *Van Journal of Divinity* 11/18 (June 2023), 151-168. <https://doi.org/10.54893/vanid.1274754>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanid>

Mail: vanyyuifd@yyu.edu.tr

Türk Edebiyatında Hilye ve Ömer Bedreddin Vâni'nin Arapça *Hilyetü's-Şerifi*

Öz

Milletlerin hayatında en önemli unsur şüphesiz ki dindir. Arap, Fars ve Türk milletleri İslâm dinini kabul etmekle beraber toplumsal alanda çok önemli değişimler yaşamışlardır. Hayatlarını dinin yüce prensiplerine uygun hale getirmek maksadıyla, İslâm dininin emir ve yasaklarına uymayan kadim geleneklerinden zamanla vazgeçmişlerdir. Sosyal yaşantıda meydana gelen değişim elbette edebiyat ve sanat sahasında ortaya konan eserlere de yansımıştır. İslâm'ın kabulü ile beraber topluma örneklik teşkil eden Hz. Peygamber ve onun hayatı etrafında yeni edebî türlerin ortaya çıktığını görmek mümkündür. Onun yaşantısının örnekliliği bağlamında Kırk Hadis, Yüz Hadis, Regâibiyye, Şefaât-nâme, Esmâ-i Nebî gibi edebî türlerde çok sayıda eser ortaya konmuştur. Söz konusu bu türlerden biri de Hz. Peygamber'in ahlaki ve fizikî özelliklerini ele alıp sonraki nesillere ulaşmasını sağlayan hilyeler ya da şemâil-i şeriflerdir. Hz. Peygamberin dış özellikleri hakkında tasvirin uygun karşılanmadığı bir zaman diliminde önemli bilgiler içermekte olup sonraki dönemlerde peygamberi görmeyenler için görsel bir zenginlikte sunmaktadırlar. Kaynaklara göre asıl ismi Bedreddin Ömer Vanî olan şairin doğum tarihi 1074/1664 olup ölüm tarihi 1126/1714'tür. Eğitim hayatı hakkında kaynaklarda detaylı bilgiler yer almasa da yaşadığı dönemde âlim ve fazıl bir kişi olarak bilinmektedir. İslâm medeniyeti sahasında farklı disiplinlere ait eserler yazdığı kaynaklarda zikredilmekte olup aynı zamanda Arapça, Farsça ve Türkçe dillerine şiir yazabilecek kadar da vukufiyeti bulunmaktadır. Bu çalışmamızda önce hilye türü hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Türk-İslâm edebiyatı sahasında yazılmış bulunan manzum hilyelerin isimleri ve şairleri zikredilmiştir. Eserin şairi, Bedreddin Ömer Vanî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler ele alınmıştır. Şair tarafından kaleme alınan hilye türündeki eserin biçim ve muhteva değerleri hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Son kısımda ise orijinali Arapça olan metnin Arapçasına, metin içi çeviri haline ve metnin Türkçe tercümesine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk-İslam Edebiyatı, Hilye, Şemâil, Hz. Peygamber, Bedreddin Ömer.

Hilya in Turkish Literature and Badr Al-Din 'Umar Wani's Arabic Work *Hilyat Al-Sharif*

Abstract

Undoubtedly, religion is the most important element in the life of nations. Arab, Persian and Turkish nations have experience dvery important changes and developments in the socialfield with the acceptance of Islam. Inordertomaketheirlives in accordance with the supreme principles of religion, they gradually gave up their ancient traditions, which did not comply with the orders and prohibitions of the religion of Islam, The Change That Took Place in social life was also reflected in the works produced in the field of literature and art. It is possible to see that with the acceptance of Islam, new literary genre emerged around the life of the Prophet and in this context, literary genres such as Hundred Hadith, Forty Hadith, Regâibiyye, Şefaât-nâme, Esmâ-ı Nebî were written. One of these species is the hilyes that deal with the life and physical characteristics of the Prophet and enable him to reach then extgenerations. They contain important information about the external features of the Hz. prophet at a time when the description was not appropriate, and present them in a visual richness for those who did not see the prophet in later periods. According To Sources, the poet's real name is Bedreddin Ömer Vanî, his birthdate is 1074/1664 and his death date is 1126/1714. Although There is no information about his education life in the sources, he was known as a scholar and a virtuous person during his lifetime. As a person who knows enough Arabic, Persian and Turkish to write poem in these languages, It is mentioned in the sources that he has Works belonging to different disciplines outside the field of literature. In This Study, firstly, general information about the literary genre of hilye is given. The names and Poets of the hilye works or texts written in verse which are separate or included in different works in Turkish Literature Mentioned. Information about the life and works of Bedreddin Ömer, the poet of the work, is given. Detailed Information in terms of form and content about this hilye-type work written by the poet is given. In the last part, the hilye text in Arabic was transcribed and translated into Turkish.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Hilya, Shemail, Prophet, Badr al-Din 'Umar.

Giriş

Türk-İslâm edebiyatı sahasında birbirinden farklı konuları ele alıp işleyen çok fazla sayıda eser ortaya konulmuştur. Bu edebî türlerin büyük bir kısmı Arap ve İran edebiyatı kaynaklı olsa da zaman içerisinde Türk edebiyatı sahasında türlerle alakalı olarak özgün eserler ortaya koyan âlim ve şairlerin elinde yeni bir alana evrilmiştir. Bu âlim ve şairler, bahsi geçen türlerle ilgili olarak daha edebî ve güçlü eserlerin ortaya çıkmasına kılavuzluk yapmışlardır. İslâm medeniyeti edebiyat verilerinin Arap Edebiyatı, Fars Edebiyatı ile birlikte üç önemli saça ayağından birini teşkil eden Türk-İslam Edebiyatı, dinî ve kültürel referanslı bir edebiyattır. Kadim geleneğin değerlerini dinî değerlerle mecz eden bu yeni edebiyat sahasında, dinî esas ve usullerin beslemiş olduğu eserler, kırk hadis, mevlit, regâibiye gibi hilyeler de Hz. Peygamberin fiziki ve ahlaki esaslarını konu edinen türlerden biridir.¹ Zamanla biçim ve muhteva bakımından güçlenerek günümüze kadar ulaşmış olan bu edebî türlerinin temel gayesi, Hz. Peygamber'in hayatı ve ahlaki etrafında eserlerde konu edilen iyiyi ve mükemmeli anlatmak ve öğretmektir. Bu değerlerin tamamı edebiyat sanatının verileri çerçevesinde şiir veya nesir sanatının kazanımlarıyla yazılmışlardır. Sanatın değeri ve öğretmenin gerekliliğini önemseyen âlim ve şairler, yüzyıllardır bu tarz eserler kaleme almaktan vazgeçmemişlerdir. Bu sebepten eserin inşa eden konumunda olan şair, topluma bir şeyi öğretmeyi hedeflemiş ve çeşitli kaynaklarda var olan bilgileri bir araya getirerek onu yeni bir formatta okuyucuya ulaştırmayı hedeflenmiştir.

İslâmi ilimlerin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hayatı ve buyrukları geçmişten günümüze yeni ilmî eserlerin veya edebî türlerin doğuşuna kaynaklık etmişlerdir. Bu geleneğin verileri ve değerleri çerçevesinde ortaya çıkan türlerden biri de hilyelerdir. Hilye; süs, bezek, vasıflandırmak, nitelendirmek, yaratılış, sûret değerli taşlar, madenlerle yapılmış süs ve insanın dış görünüşü gibi anlamlara gelmektedir.² Zamanla edebiyat sahasında önemli bir yere sahip olan bu tür, Hz. Muhammed'in sıfatlarını ve fizikî özelliklerini karşılar şeklinde kullanılmıştır.³ Konu ile ilgili olarak önemi bir çalışma ortaya koyan Mehtap Erdoğan hilyeyi şu şekilde tanımlamaktadır:

*"Hz. Muhammed'in fiziksel görünüşünü, güzel ahlâkını, karakterini, güzel vasıf ve sıfatlarını, kıyafetini anlatan aynı zamanda diğer peygamberlerin, dört halifenin, aşere-i mübeşşereden diğer sahabelerin, Hz. Hasan ve Hüseyin ile bazı tarikat kurucularının öncelikle fiziksel yapıları olmak üzere onlarla ilgili diğer bazı hususları da konu edinen ve genellikle mesnevi nazım şekliyle manzum ya da mensur olarak yazılan eserlerin genel adıdır."*⁴

Edebiyatımızda Hz. Muhammed'in hayatı, özellikleri ve sahip olduğu ahlâkî esasları konu edinen eserlerden biri olan hilyeler, Hz. Peygambere duyulan sevgi ve hürmete binaen *hilye-i şerif*, *evsâfu'n-nebî*, *hilye-i fahr-i âlem*, *hilye-i sa'âdet*, *hilye-i nebî*,⁵ şeklinde tamlama olarak kullanılmaktadır. Doğrudan Hz. Muhammed'i konu edinen bu tür, şemâillerden hareketle ortaya çıkmıştır.⁶ Hilyelerden daha geniş bir müktesebata sahip olan şemâiller⁷ Hz. Peygamberin hem dış görünüşünü hem de davranış ve ahlâkını konu edinmişlerdir.⁸ Bununla beraber şemâiller, sadece peygamberimiz için yazılırken hilyeler peygamberin dışındaki diğer insanlar içinde yazılmıştır.⁹ Hz. Peygamberin hilyelerin kaynağı a) Şemâil Türü Eserler b) Hadis Kitapları c) Siyer ve Megâzî Kitapları d) Hasâis ve Delâil Türü Eserler e) İslâm Tarihi Kaynakları

¹ Agâh Sırrı Levend, "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 5/80 (1972), 51-69.

² Zülfişkar Güngör, "Türk Edebiyatında Hilye-i Nebvî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4/10 (Ocak-Haziran 2003), 186.

³ Adem Ceyhan, "Dört Seçkin Dostun Portresi, Cevrî İbrâhim Çelebi'nin Hilye-i Çihâr Yâr-i Güzîn'i", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/1 (2006), 2.

⁴ Mehtap Erdoğan, "Manzum Hilyeler Üzerine Bazı Yeni Bilgiler", *Darülfünun İlahiyat İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32/1 (2021), 294.

⁵ Zülfişkar Güngör, "Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler", *Mevlid ve Süleyman Çelebi*, Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin. TDV Yayınları, Ankara, 2010, 73.

⁶ Fatih Sona, "Abdullah Salâhî'nin Hazreti Hasan Ve Hüseyin'i Övgüsü: Hilye-i Hasaneyn", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 66 (2013), 78.

⁷ Halil İbrahim Şener, "İbrahim Neşâtinin Hilye-i Enbiyâsı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1983), 286.

⁸ Mehtap Erdoğan, Hâkim Mehmet Efendi'nin Manzum Hilyesi, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/1 (2007), 318.

⁹ Mehtap Erdoğan, Hâkim Mehmet Efendi'nin Manzum Hilyesi, 318.

f)Tabakât, Terâcim ve Tezkire Kitapları g)Tefsir Kitapları h)Kıyasü'l-Kur'ân İsimli Eserler i)Tasavvuf ve Ahlâkla İlgili Eserler¹⁰den hareketle yazıla gelinmiştir. Bu eserlerde Hz. Peygamber'i gören sahabeler, Hz. Peygamber'e ait kimi özellikleri, değerleri ve ahlâkî anlayış kendi çevresinde bulunan insanlara anlatma ihtiyacı duymuşlardır. Hz. Peygamberin fizikî özelliklerini konu edinen hilyelerin yazılmasında etkili olan birtakım sebepler bulunmakla beraber ve en etkili neden kaynaklarda yer almamasına rağmen Hz. Ali tarafından Hz. Peygamberden rivayet edildiği söylenen, "*Hilyemi gören beni görmüş gibidir. Beni gören insan bana muhabbetle bağlanırsa Allah ona cehennemi haram kılar; o kişi kabir azabından emin olur, mahşer günü çıplak olarak haşr edilmez.*"¹¹ Bu hadiste yer alan tavsiye doğrultusunda meydana getirilen hilyeler, geçmişten günümüze Hz. Peygamberin fiziki ve ahlakî özelliklerini ele alan eserler olarak İslâm medeniyeti sahasında önemsenen eserlerin başında gelmişlerdir. Bu çalışmalar Hz. Peygamber dönemi ve sonrasında sahabe ve tabiîn döneminden itibaren sözlü gelenek bağlamında önemsenmiş ve zaman içerisinde de bu bağlamda eserlerin ortaya konulması söz konusu olmuştur.¹² Hz. Peygamberin elde bir portresinin bulunmaması merak eden bireylerin onu bütün yönleriyle tanımak ve bilmek istemesi maksadıyla onları sahabeye sormaya yöneltmiştir. Başta Hz. Ali ve Hz. Ayşe olmak üzere Enes b. Mâlik, Ebû Hüreyre Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer gibi sahabelerden günümüze onun fizikî özellikleriyle alakalı olarak çok fazla bilgiler aktarılmıştır.¹³ Hilye ile ilgili önemli bir çalışma ortaya koymuş olan Mehtap Erdoğan hilyenin yazılmasının diğer sebeplerini şöyle sıralar: Hz. Peygamber Sevgisi, İslâmiyette Resmin Yasak Olması, Hz. Peygamber'in Vasiyeti, Hz. Peygamber'i Rüyada Görme Arzusu, Hz. Peygamber'i Rüyada Görüp Hilye Yazmak, Hilyelerin Koruyucu Özelliği, Hz. Peygamber'in Şefaatine Vasil Olma İsteği, Hâkânî'nin Etkisi, İstek Üzerine Hilye Yazma, İyi Bir Eser Bırakarak Gelecek Nesiller Tarafından Anılma Arzusu, Mecliste Yüksek Sesle Okunması.¹⁴

Rivayet edilen hadisler ve sonraki neslin Hz. Peygamber'i vitle isteği ilk dönemlerden itibaren Türk-İslâm edebiyatı sahasında manzum veya mensur hilyelerin yazılmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda ilkin Arap edebiyatı sahasında Tirmizî(ö.279/892) tarafından kaleme alınan *eş-Şemâilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâilü'l-Mustafâviyye*¹⁵ adlı çalışmada yukarıda zikredilen hadisler eserin baş kısmında bir araya getirilmiştir. Bununla beraber ilgili hadislerin diğer hadis kaynaklarında da bir araya getirilerek türün oluşumuna kaynak sağlandığını söylemek mümkündür. Hz. Peygamberin fiziki ve ahlaki unsurları ilgili rivayetler şu hadis kaynaklarında bir araya getirilmiştir. Tirmizî, *Sünen*, Ebvabü'l-Menakıb, V /583-606; Buhârî (ö.256/870), *et-Târîhu'l- Kebîr* I/5-Buhârî, *el-Cami'u's-Sahîh*, Babu sıfâtü'n-Nebi; Müslim (ö.261/875), *el-Cami'u's-Sahîh*, Fezail, IV /1782; 10; Hakîm (ö.405/1414), *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn*; II/600 vd.; İbn 'Abdü'lberri (ö.463/1071), *el-İsti'âb*, I/13-41; İbnü'l-Esîr (ö.630/1233), *Üsdü'l-Ğâbe*, I/13-34; İbn 'Asâkir (ö.600/1203), *Müntehabat min Târîhi Dimeşk*, III/247:-386; Belâzûrî (ö.279/892-93), *Ensâbu'l-Eşrâf*, I/386-396.¹⁶ Nevevî(ö.676/1277), *Tezhibü'l-Esmâ*, I/21-44; , İbn Sa'd(ö.230/845), *Tabakat*, I/ 410-431.¹⁷

İslam medeniyeti sahasında temel kaynak olarak kabul edilen hadislerin etrafında zengin bir hilye müktesebatı meydana getirilmiştir. Bu türün ilk örnekleri elbette Arap edebiyatı sahasında ortaya konmuştur çalışmamızın konusu olan hilyenin ilk örnekleri şunlardır. Tirmizî, tarafından kaleme alınan eş-

¹⁰ Ömer Kara, *Divan Edebiyatının Dini Kaynakları, Fuzûlî'nin Tevhîdi ve Neşâti'nin Hilye-i Enbiyâ'sı* (İstanbul: İFAF Yayınları, 2016), 184-189.

¹¹ Kaynaklarda Hz. Ali'ye nispet edilen bu rivayetle ilgili doğrulayıcı herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Sadık Yazar, "Seyyid Şerîf Mehmed Efendi ve Hilyesi", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish Or Turkic*, 2/4 (2007), 1028; Ufuk Deveci, *Hilye- i Şerîfler ve Hilyelerde Yer Alan Hadislerin Sihat Değeri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 64.

¹² Zülfikar Güngör, "Türk Edebiyatında Hilye-i Nebvî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri", 187.

¹³ Erkal Abdulkadir, *Türk Edebiyatında Hilye ve Cevri'nin Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzin'i, Atatürk Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12 (1999), 112.

¹⁴ Mehtap Erdoğan, "Manzum Hilyeler Üzerine Bazı Yeni Bilgiler", 299.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdem Can Öztürk, *İmam-ı Tirmizî, Şema'il-i Şerif Tercümesi (İnceleme-Transkripsiyonsuz Metin)* (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2018).

¹⁶ Zülfikar Güngör, "Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler", 75.

¹⁷ Zülfikar Güngör, "Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler", 75.

Şemâilü'n-Nebeviyyeve'l-Hasâilül-Mustafâviyye adlı eserdir. Alanda yazılmış ikinci önemli eser, Kâdı Ebü'l-Fadlîyâz el Yahsûbî(ö.544/1149)'ye aittir.¹⁸Ali el-Kârî'nin(ö.1014/1605), *Cem'u'l-vesâ'il fî şerhi's-Şemâ'ili*, el-Mâlâtî, Süreycâ b. Muhammed b. Süreycâ Zeynü'ddîn el-Mısrî(ö.7888/1336)*Halbetü'l-Muktefâ fî Hilyeti'l-Mustafâ*, Abdül-Ganî b. İsmâil en-Nablusî(ö.1143/1731)*İzâletü'l-Hâfâ ah Hilyeti'l-Mustafâ*, Abdurrahman b. Abdülkadir el Geylânî(ö.1200/1785),*Miratü'l-Hüsni'l-Bâdî fî Hilyeti'r-Rasûl'üs-Şâfi'*¹⁹ gibi eserleri saymak mümkündür.

1. Hilye Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi

Türk-İslam edebiyatı sahasında hilyeleri muhtevaları bakımından *Hilye-i Enbiyâ*, *Hilye-i Çâr-Yâr-ı Güzîn*, *Hilye-i Aşere-i Mübeşşere*, *Hilye-i Hasaneyn*, *Hilye-i Evliyâ* şeklinde tasnif etmek mümkündür.²⁰İslâm medeniyeti sahasında türün müstakil ilk örneği Tirmizî, tarafından kaleme alınan *eş-Şemâilü'n-Nebeviyyeve'l-Hasâilü'l-Mustafâviyye* adlı eserdir. Bu eserin etkisiyle Türk Edebiyatı sahasında âlimler ve şairler. ilk dönemden itibaren mensur veya manzum olarak çok fazla sayıda eser kaleme almışlardır. Türk Edebiyatı sahasında fazlasıyla benimsenen ve önemsenen bu türün izlerine XV. yy'dan itibaren rastlamak mümkündür. Arif (842/1438-1439) tarihlerinde tarafından yazılmış olan *Vefâtü'n-Nebî* isimli mesnevi²¹ yine Seyyid Nesimi(ö.807/1404?) ve Dede Ömer Rûşeni'nin(ö.892/1486-87)çeşitli nazım şekliyle yazmış oldukları hilye konulu manzumeleri ilk örneklerden saymak mümkündür. Anadolu sahasında yazılıp halkın elinden düşürmediği *Muhammediye*, *Vesiletü'n-Necât*, gibi eserlerin bünyesinde müstakil olmayan hilye metinlerine tesadüf edilmektedir.²² Bizim edebiyatımız sahasında mensur olarak kaleme alınan müstakil ilk hilye eseri, Hoca Sadettin Efendi(ö.1008/1599) ait olduğu ifade edilen *Hilye-i Celîle ve Şemâil-i Âliye* adlı mensur eseridir.²³Türk Edebiyatı sahasında türün en önemli ve kendisinden sonra birçok şairi derinden etkileyen eser Hakkani Mehmed Bey(ö.1015/1606), tarafından kaleme alınan *Hilye-i Sa'âdet*²⁴olsa da alanda yazılan ilk müstakil manzum eser, Seyyid Şerif Mehmet Efendiye(ö.1578-1586) ait olan *Hilyetü'r-Resûl'dür*.²⁵Bunların dışında Türk İslâm Edebiyatı sahasında geçmişten günümüze şu manzum hilyeler yazılmıştır: Şerîfî, *Hilyetü'r-Rasûl*; Hâkânî Mehmed Bey, *Hilye-i Sa'âdet*; Merâmî(ö.?), *İcmâl-i Hilye-i Nebî*; Hizrî (ö.?), *Hilye-i Şerîf*; Mehmed Es'ad Efendi (ö.1034/1625), *Gülistân-ı Şemâil*; Aziz Mahmud Hüdâyî (ö.1038/1628), *Hilye-i Rasûlullah*; Mustafa Nuvâzî (ö.?), *Riyâzü'l-Hilye*; Bosnalı Mustafa (ö.?), Tercüme-i *Hilyetü'n-Nebî*; Nahîfî (ö.1151/1738), *Hilyetü'l-Envâr*; Selimî Dede (ö.1228/1813), *Hilye-i Nebî*; Hayrullah Hayrî (ö.1135/1722), *Hilye-i Şerîf*; Hâkim Seyyid Mehmed Efendi (ö.1184/1770), *Hilye-i Hâkimâ*; Arif Süleyman Bey (1183/1769), *Hilye-i Nebî*; Mehmed Necip Efendi (ö.?), *Nazîre-i Hâkânî*; Ruscuklu Fethi Ali (ö.1857), *Milâd-ı Muhammediyye-i Hâkâniyye ve Hilye-i Fethiyye-i Sultanîyye*; Âşık Kadrî (ö.1945), *Hilye-i Şerîf*; Mustafa Fevzî Bin Nu'mân (1343/1924), *Şümüsüs-Safâ Fî Evsâfi'l-Mustafâ*; Abdülvahab Dursun (ö.?), *Hilye-i Şerife*; Cehâb-ı Nurî Kastamonu (ö.1085/1624), *Hilye-i Manzume-i Rasûlullah*; Mustafa Fehmi Gerçeker (ö.1950), *Hilye-i Fahr-i Âlem*; Hayreddin Karaman (d.1934)*Şemâil*.²⁶ Bunların dışında Türk İslâm Edebiyatı sahasında Hz. Peygamber'in fiziksel özelliklerini ele alan müstakil olmayan çalışmalar da bulunmaktadır. Yazıcıoğlu Mehmed(ö.855/1451), *Muhammediye*, *Faslün fî Sıfâtî'n-Nebî*; Nahîfî(ö.1150/1738), *Hicretü'n-Nebî*; Selâmî(1228/1813), *Divan*, *Hilye-i Pâk-i Şâh-Mesned-i Levlâ*; Abdullah Ferdî(ö.1224/1857), *Divan*, *Hilye*; İsmail Sadık Kemal Paşa(ö.1309/1892, *Divan*, *Hilye*,²⁷ Gibi

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., Akif Ökten, "Kadı İyaz, Hayatı, Eserleri, ve Şifâ'sının Özellikleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 1998, 269-278.

¹⁹ Zülfişkar Güngör, "Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler", 88.

²⁰ Zülfişkar Güngör, "Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler", 87.

²¹ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevî (XV.yy'a Kadar)* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999), 305.

²² Mehtap Erdoğan, "Manzum Hilyeler Üzerine Bazı Yeni Bilgiler", 300.

²³ Zülfişkar Güngör, "Türk Edebiyatında Hilye-i Nebvî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri", 190.

²⁴ Numan Külekçi, *Hâkânî Mehmed Bey, Hilye* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları, 1988).

²⁵ Sadık Yazar, "Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi", 1030.

²⁶ Zülfişkar Güngör, "Türk Edebiyatında Hilye-i Nebvî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri", 190.

²⁷ Mehtap Erdoğan, *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 1344-1396.

eserlerin yanı sıra ileride yapılacak çalışmalarla bu tarz eserlerin sayısının daha da artacağını söylemek mümkündür.

Şemâillerden farklı olarak edebî ve estetik değeri olarak yazılan hilyeler, sanat galesi ile ortaya konan metinlerdir. Müslümanlar için önemli biri olan Hz. Peygamberi anlattıklarından dolayı şairler, anlatım esnasında hem esasa hem de usule fazlasıyla dikkat etmişlerdir. Böylece türün kendisi kadar türün içeriğinin sanat mecraları tarafından dikkatle takip edilmesi önemsenir olmuştur.²⁸ Bu kabil eserlerden biri de Vanlı Bedreddin Ömer bin Nûh tarafından kaside nazım şekliyle Arapça olarak kaleme alınan *Hilyetü's-Şerîf* adlı eserdir.

2. Vâni Bedreddin (Nûhoğlu Bedreddin Ömer Efendi)Vanlı Ömer ve *Hilyetü's-Şerîf*

2.1. Hayatı

Çalışmamıza konu edindiğimiz bu metin Bedreddin Ömer isimli bir zata aittir. Metnin başında "*Kasidetün li mevlâ el Müftî-i Vâni Ömer bin Nûh el-Vâni şekere sa'yuhu bi'l ihsân*" bilgilerinden anlaşıldığı üzere manzumenin şairi Vanlı olup, adı Ömer babasının adı ise Nûh'tur. Şairle ilgili kimi bilgilere yer veren kaynaklara göre şair,1074/1664²⁹senesinde zilhicce ayının ortalarında doğmuştur. Şair, 1126/1714 senesi sefer ayında da vefat etmiştir. Şairle ilgili önemli bilgiler ihtiva eden ve müellifi şairin kardeşi olan³⁰İbn-i Nûh, *Van tarihi* adlı eserde, şairin ölüm tarihini şu şekilde ifade etmektedir. *Bin yüz yirmi altı(1714) seferü'l-hayrinin on dokuzu leyle-i sülüsânın sülüs âhirinde birader-i can-beraberim müftî-yi Van Bedreddin Ömer Efendi 'azîm-i cinân oldı*³¹ şeklinde ifade edip ardından onun ölümünden duymuş olduğu üzüntüyü aynı yerde bir mersiye dile getirmektedir.³²Yaşadığı dönemde önemli bir âlim şair olan Bedreddin Ömer'in birçok eserinin bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir.³³ Ömer Bedreddin hayatının tamamını ilim ve ibadetle geçirmiştir.³⁴Ömer Bedreddin biraderi İbn-i Nûh tarafından şair, âlim ve fazıl bir zat olarak tanıtılmaktadır. İbn-i Nûh ilgili eserde Ömer Bedreddin'in edebiyat sahasında etkili ve önemli eserler ortaya koyduğunu, hatta çağın İbn-i Fariz'i olduğunu "*ömr-i şerîfi 'ulûm ve 'ibâdetemesrûf ve 'uluvv-ı himmet ve umûr-ı dînde salâbet ve gayretle mevsûf kimesne idi kasâid-i 'arabiyye nâzımında ibn-i Fariz-ı sâni ve Fârisî ve Türkî ebyâtında mazhar-ı vâridât-ı rabbânisi olmuş idi tefsir, hadis ve fıkıh-ı şerîfe dâir te'lif-i nâdireleri var*"³⁵ diye ifade etmektedir. Kaynaklarda şairle ilgilendiği gazellerinin yanı sıra Hz. Peygamber'i öven şiirlerinin olduğundan bahsedilmektedir.³⁶Vanlı olan Ömer b. Nûh ile ilgili bir takım bilgilere yer veren Osmanlı müellifleri yazarı Mehmet Tahir Efendi onun hayatını bütün dönemlerini memleketinde geçirdiğini ve burada eğitim, fetva ve eser yazma işleri ile ilgilendiğini şöyle dile getirmektedir: "*Ulemâ-yi kirâmdan bir zat olup tedis ve iftâ ve te'lif-i âsâr ile memleketinde ifâ-yı vezâif eyledi*."³⁷ Aynı zamanda zatın Van'da müftülük³⁸ görevinde bulunduğunu ifade eder. Çalışmamıza konu edindiğimiz bu hilye konulu kasidesinde şairin *Nâzım-i Vâni* mahlasını kullandığı görülmektedir.

Recâoî minke gufrânuñlizenbi'n-Nâzimi 'l-Vâni
Veli'l-eslâfi ve'l-eñlâfi mimmen fîhi jîmânun³⁹

2.2. Eserleri

²⁸ Sadık Beklen-Hasan Şener, Türk Edebiyatında Hilye ve Hayri'nin Hilye-i Şerifi, *Külliyat: Osmanlı Araştırmaları Dergisi The Journal of Ottoman Studies*, 1 (2017), 4.

²⁹ Murat Öztürk-Tolga Öntürk, *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzî Dîvançesi* (Van: Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları 2021), 104.

³⁰ Zeki Tan, *İbn-i Nûh, Van Tarihi* (Van: Ahenk Yayınları, 2003), 83.

³¹ *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzî Dîvançesi*, 104.

³² *İbn-i Nûh, Van Tarihi*, 85-86.

³³ *İbn-i Nûh, Van Tarihi*, IX.

³⁴ *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzî Dîvançesi*, 104.

³⁵ *İbn-i Nûh, Van Tarihi*, 83.

³⁶ *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzî Dîvançesi*, 104.

³⁷ M.A. Yekta Saraç, *Osmanlı Müellifleri* (Ankara: TÜBA(Türkiye Bilimler Akademisi)Yayınları, 2016), 267.

³⁸ *Osmanlı Müellifleri*, 1137.

³⁹ "Allah'ım senden ricam ve beklentim Vanlı Nazım'ın günahının affedilmesidir. Kendisinde önceki ve sonraki iman sahibi olanları da başışla".İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Kütüphanesi Osman Ergin Koleksiyonu (G. Nüshası) 75a. Metinden alıntılar bundan sonra sadece G nüshasındaki varak numarasıyla verilecektir.

Kaynaklarda âlim ve ilmiyle amil kişiliği ile maruf olan bu zata ait Türkçe ve Arapça olarak yazılmış birden fazla eser olduğu ifade edilmektedir. Şairin hayatı ile ilgili bilgilere eserinde yer veren Bursalı Muhammed Tahir eserlerinden şu şekilde bahsetmektedir:

Eşrefü'l-vesâil fi evsâfi's-Seyiddü'l-Evâhir ve'l-evâil.

Enisu'r-remis fi tefsîri âyeti Cerâ's-Şems

Tevârihü'l-Eimme,

Hilyetü's-Şerîf⁴⁰

Kaside-i Nuniyye,

Kâside-i Hâiyye⁴¹

Müellif tarafından kaleme alınan eserlerden *Kâside-i Haiyye*, dönemin şeyhülislâmlarından olan Feyzullah Efendi'ye sunulmuştur.⁴² Bir diğer eseri olan *Kâside-i Nûniye* ise toplamda altmış beyitten meydana gelmektedir.⁴³ Yazma eserlerde onun adına kayıtlı olup, başında Van müftüsü Ömer bin Nûh el-Vânî adının yer aldığı *Hilyetü's-Şerîf* isimli bu kaside hakkında ise kaynaklarda herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir. Yapılan kütüphane taramalarında yukarıda ismi geçen *Hilyetü's-Şerîfi* simli kaside dışında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Kütüphanesi Osman Ergin Koleksiyonunda *Kaside-i Nuniye* veya *Şerh-i Kaside-i Nûniye* isimli iki eser Ömer bin Nûh el-Vânî adına kayıtlı olmakla beraber bu her iki eserde çalışmamıza konu edindiğimiz hilye konulu kasideden başkası değildir. Bunun dışında ise şaire ait başka bir esere tesadüf edilmemiştir.

2.3. Hilyetü's-Şerif

Şair tarafından kaleme alınan eser, insanların sıkıntı ve kederini yok etmek, bela ve musibetleri def etmek maksadıyla ilk dönemlerden günümüze kadar hayatın bütün safhalarında metin veya tablo olarak evlerde yer alan önemli bir tür olan hilyedir. Söz konusu bu eser insanı feraha çıkartmak maksadıyla okunabilen evlerin uygun yerlerine asılabilen veya hamaile olarak taşınabilir bir kıymeti haizdir. Eser Müslümanların lideri ve önderi olan Hz. Peygamberin ahlaki ve bedeni özelliklerine haiz olup onu sonraki nesillere tanıtmak maksadıyla kaleme alınmıştır.

2.4. Şekil Özellikleri

Eserin Türkiye'deki yazma eserlere dair eser barındıran kütüphanelerde sekiz nüshası yer almaktadır. Çalışmamızın esasını teşkil eden yazma İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler kütüphanesinde OE-Yz-0705 numaralı bölümünde "*Kaside-i Nûniye*" ismi ile yer almaktadır. Söz konusu yazmanın şu sırasında yer alan eserin ser levhasında "*Kasidetü li Mevlâ el-Fâdil el-Müfti-i Vân 'Ömer bin Nûh el Vâni Şekere Sa'yûhâ bil ihsâni*" yer almaktadır. Eser yüz varak olan bir mecmuanın beşinci sırasında ve mecmuanın 74a-75b varakları arasında yer almaktadır. Bunun dışında eserin diğer yedi nüshası kütüphanelerde aynı isim ya da benzer isimlerle kayıtlıdır.

Müellifin Arapça olarak kaleme aldığı hilyenin sebep-i te'lifi, te'lif tarihi ve kime sunulduğu ile ilgili herhangi bir bilgi ihtiva etmemektedir.

Hilyetü's-Şerîf isimli bu eser kaside nazım şekliyle ve aruzun *Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı ile yazılmıştır. Vezin kullanımı genel itibarıyla başarılı olsa da kimi yerde veznin aksadığı görülmektedir. XVII. yy'ın sonu ve XVIII. yy başlarında yaşamış olan Bedreddin Ömer Vâni tarafından kaleme alınan eser, klasik edebiyat sahasının önemli nazım şekillerinden olan kaside ile yazılmış olup söz konusu nazım şeklinin bütün hususiyetlerini taşımamaktadır.

Eser toplamda 23 beyitten meydana gelmektedir. İslam dininin peygamberi olan Hz. Muhammed'e ait ahlaki ve bedeni özelliklerin anlatıldığı bu eser Anadolu sahasında Arapça olarak kaleme alınmıştır.

⁴⁰ Eser hakkında ileriki bölümlerde daha detaylı bilgilere yer verilecektir.

⁴¹ *Osmanlı Müellifleri*, 267.

⁴² *İbn-i Nûh, Van Tarihi*, 84.

⁴³ *İbn-i Nûh, Van Tarihi*, 84.

Eser manzum olarak kaleme alındığından şiirin bütün hususiyetlerini ihtiva etmekte olup şair şiirde ahengi redif ve kafiyelerle sağlama yoluna gidip genellikle de tam kafiye kullanmıştır.

Fetaĥnâ bismi fettâĥin li fethîl heyriÖüvânun
Şekernâllâhe zâÖavnin fehakkül Öabdi şükranun
Ķâdirun ferdun SemjÖunÖĀlimun Ĥayyu
Başırın zû-kelâmin Ĥâlikun li'l-halkı Deyyânun⁴⁴

Şair manzumenin oluşumunda kullandığı vezinde genel itibariyle başarılı olsa da kimi yerde veznin aksadığı dolayısıyla kusurların olduğu görülmektedir.

Çalışmamızı varakları arasında bulunan metinden hareketle oluşturduk. Söz konusu yazmada diğer yazmalar arasındaki farkları da dipnotta belirttik.

Çalışmamızı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Kütüphanesi Osman Ergin Koleksiyonu-Yz-0705 numarada, “*Kaside-yi Nûniye*” ismi ile kayıtlı olduğu birbirinden farklı eserlerin yer aldığı mecmuanın 74a-75b varakları arasında bulunan metinden hareketle oluşturduk. Söz konusu yazmada diğer yazmalar arasındaki farklar metin kısmında dipnotta belirtilmiştir.

2.5. Nüsha Tavsifi

Eserle ilgili olarak kütüphanelerde yapılan incelemeler neticesinde Vâni adına “*Kasidetü'l-Hilye* veya *Kasidetü'l-Hilyetü's-Şerif*” ismi ile yazma eserler kütüphanesinde kayıtlı sekiz manzumeye rastlanılmıştır.

A Nüshası: Ziya Gökalp Yazma Eserler Kütüphanesi Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu 21 Hk 611/19 numarada *Kasidetü'l-Hilye* adıyla Vâni isimli veya mahlaslı birine ait olarak kaydedilmiş olan bu eser, Zencirekli bordo meşin kaplı, şirazesı dağınık, mukavva cilt içinde yer alan 206 varaklık bir mecmuanın 85 b'de “*Hâzâ Kasidetü Mevlânâ el-Vânî Rahmetullâhî 'aleyh*” ser levhalıdır. Nesih yazı hattı ile yazılmış olup manzume toplamda on beş beyitten meydana gelmektedir. Dili Arapçadır.

B Nüshası: Erzurum Yazma eser Kütüphanesi, Erzurum İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda 25 Hk 2316/18 numarada “*Kasidetü'l-Hilye*” adıyla adıyla Vâni isimli veya mahlaslı birine ait olarak kaydedilmiş olan bu eser, Kahverengi meşin bir cilt içinde yer alan bir mecmuanın içinde 164b-165b varakları arasında yer almaktadır. Manzume toplamda on dört beyitten meydana gelmekte olup harekeli nesih hattı ile yazılmış ve dili Arapçadır.

C. Nüshası: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta Uluborlu İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda 32 Ulu 183/11 numarada “*Kasidetü'l-Hilyetü's-Şerife*” adıyla Vâni Efendi ismine kayıtlı olup, Zencirekli, şirazesı bozuk, siyah meşin bir cilt ile kaplı bir mecmuanın içerisinde 166b-167a varakları arasında yer almaktadır. Eser, nesih yazı hattı ile yazılmıştır. Toplamda on dört beyitten meydana gelen manzumenin dili Arapçadır.

D. Nüshası: Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda 06 HK 2806/7 numarada “*el-Hilyetü's-Şerife*” adıyla en-Nazım el-Vâni isimli veya mahlaslı birisine ait olarak kaydedilmiş olan eser, yırtık giri renk mukavva ile kaplı, sırtı meşin olan bir mecmuanın içerisinde 20b-21a varakları arasında yer almaktadır. Manzume harekeli nesih hattı ile yazılmış olup eserin dili Arapçadır. Manzume toplamda on dört beyitten meydana gelmektedir.

E. Nüshası: Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonunda 06 HK 3017/4 numarada “*Kasidetü Hilyetü's-Şerif*” adıyla Vâni isimli veya mahlaslı birine ait olarak kaydedilmiş olan eser, Çahar kuşe kahverengi meşin üstü bej kağıt kaplı mukavva ciltli bir mecmuanın içerisinde 9b varağında yer almakta olup harekeli nesih yazı hattı ile kaleme alınmıştır. Eserin dili Arapça olup manzumede toplamda on dört beyitten yer almaktadır..

F. Nüshası: Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 1439/5 numarada “*Kasidetü'l-Hilyetü's-Şerife*” adıyla Vâni Efendi isimli veya mahlaslı birine ait olarak kaydedilmiş olan eser miklebli, sertabı ve kenarları kahverengi meşin, ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt ile kaplanmış bir

⁴⁴ G. Nüshası Varak, 74a.

mecmuanın 86b-87a varakları arasında yer almakta olup harekeli nesih yazı hattı ile kaleme alınmıştır. Eserin dili Arapça olup, manzume, toplamda on dört beyitten meydana gelmektedir.

G. Nüshası: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Kütüphanesi Osman Ergin Koleksiyonu-Yz-0705 numarada, "*Kaside-yi Nuniye*" adıyla Bedred-din Ömer b. Nûh(1074/1126.H) Vâni isimli birine ait olarak kaydedilmiş olan eser, meşin cilde sahip bir mecmuanın içerisinde 74a-75b varakları arasında yer almakta nesih yazı hattı ile kaleme alınmıştır. Manzumenin dili Arapça olup eser, toplamda yirmi üç beyitten meydana gelmektedir.

H. Nüshası: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler kütüphanesi Osman Ergin Koleksiyonu OE_Yz_000900/03 numarada, "*Kaside-yi Nuniye ve Şerhi*" adıyla Bedred-din Ömer b. Nûh el-Vâni(1074/1126.H) isimli birine ait olarak kaydedilmiş olan manzume, meşin cilde sahip bir mecmuanın içerisinde 21b-22a varakları arasında yer almakta olup nesih yazı hattı ile kaleme alınmıştır. Manzumenin dili Arapça olup, toplamda on dört beyitten meydana gelmektedir.

2.6. Muhteva

Toplamda yirmi üç beyitten meydana gelen manzumede şair eserinde Müslümanlar için önemli bir değer olan Hz. Peygamberi övüp ona ait kimi özellikleri belli bir çerçevede dile getirmektedir. Allah'tan af talebinde bulunan şair, örneklığı bağlamında önemli bir değer olan Hz. Peygamberin dış özellikleri hakkında kimi bilgilere yer vermektedir.

2.6.1. Allah'a Münacaat ve Esmâ'ül-Hüsna

Manzumenin baş kısmında şair, mukaddime olarak adlandırılabilen ilk iki beyitte insanı ve kâinatı yoktan var eden Allah-u Te'âla'nın zatını ve şanını övmektedir. "*Fettah ismiyle açtık, O (Allah c.c) hayırlı açmaların kaynağıdır. Yardım sahibi (yardımcı) olan Allah'a şükrettik. Kulun hakkı şükürdür. (teşekkür etmektir)""O (Allah c.c.), dileyen, kadir (gücü her şeye yeten), tek, işiten, bilen, diri olandır. O(Allah c.c.),her şeyi gören, söz sahibi ve gözetleyendir.""Ona (Allah'a c.c.),saygıyla hamd ettik. Ona(Resulullah) salat ve selam, O kimsenin üzerine ki eğer o olmazsa zamanlar ve mekânlar yaratılmış olmayacaktır."*(İzah:Allah'ın rahmet ve selamını, (zamanların ve mevcudatın kendisi hürmetine yaratıldığı zat ki Allah'ın Rasülü Muhammed (s.a.v.)'dir. Onun üzerine olmasını diledik. Ona dua ettik ve selam verdik.)⁴⁵ ifade ederek Türk-İslam edebiyatında Allah ile ilgili yazılan edebî türlerden biri olan ve Allah'ın isim ve sıfatlarını ihtiva eden Esmâ-ül-Hüsna ile ilgili kimi kullanımlara, "Fettah, Kadir, Hayy, Semi', Alim, Basir Kelam, Halik, Deyyan, Hamid" yer vermektedir.⁴⁶ Klasik metinlerin tamamında yer alan münacatta Allah'a duada bulunmaktadır. "*Salat ve selam O kimse üzerine ki eğer o olmazsa zamanlar ve mekânlar olmayacak.*"Rabbinden Fettah ismi ile kendisine yardımcı olması ve hayırlı kapıları fettah isminin hürmetine açmasını yine üçüncü beyitte Allah'ı hamd ve takdisde bulunup mevcudatın kendisinin hatırına yaratıldığı Hz. Peygambere de salât ve selam ile duada bulunmaktadır.

2.6.2. Hz. Peygamberin Ahlâkı

Şair, tasavvufî metinlerde âlemin yaratılışına sebep olarak gösterilen ve diğer peygamberlerden üstün olduğu ifade edilen Hz. Peygamber'den ve onun hadisleri bağlamında insanlık için örnek gösterilen ahlaki esaslarını tanımlanmıştır"*O ismi Ahmed olan elçidir. Kadri yüce olan nebidir. O, dosttur. Ahlakı en mükemmel olan bir dosttur, Yaratıcıdan bir burhan, bir hüccettir.*"⁴⁷Bu sebepten Hz. Peygamber'in özel yaratılışlı biri ve bu bağlamda kendi dönemi ve sonrası için örnek olan hayat iklimine sahiptir. Onun yaşamı etrafında meydana getirilen örneklığın dönemin Müslümanları ve daha sonraki dönem insanları için vazgeçilmesi mümkün olmayan bir kaynak olduğu ifade etmektedir.

⁴⁵ G Nüshası: Varak, 74b-75a.

⁴⁶ Seydi Kiraz, "Fezâyî'nin Çihil-nâm-ı Manzûm Adlı Havâss-ı Esmâ-i Hüsnâ Mesnevisi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal* 22/2 (Aralık / December 2018), 1006.

⁴⁷ G. Nüshası Varak, 74b.

Beş ve altıncı beyitlerde Allah'ın Resülü Hz. Muhammed'i, dünyada, ahirette Müslümanların koruyucusu olduğunu ve kıyamet gününde yani ahirette onlara şefaet edeceğini, dünya ile ahiretin onun için lütuf ve bereket bulduğunu dile getirmektedir. Bu yüce değer ve sıfatlarla sıfatlanmış, ondan dolayı bu çorak dünyanın süslenmiş ve bezenmiş olmasının onun evvel yaratılmış olan biri olmasıyla açıklar. *“O, dünyada insanların koruyucusu, sığınağı, ahirette şefaetçi(kurtarıcı)sidir. Dünyada ve ahirette onun için lütuf(iyi muamele, hoşluk, güzellik) ve ihsan(iyilik etme, bağışlama) vardır.”“O süslü bezeli olanların başıdır. O yüce parlak dolunaydır. Onun yüceliğinin kadri insanlar tarafından bilinmiyor. İzah: Allah Rasülü (s.a.v.) peygamberlerin sonunda gelse de, en evvel yaratılan Onun ruhudur, Nur-ı Muhammedî'dir. O, hiçbir insanın kendisine yetişemediği yüce dolunaydır. “Bütün peygamberler onun nurundan yaratılmışlardır. Zira O (s.a.v.) zahirde (görünüşte) peygamberlerin mührü (sonuncusu)dür. Hakikatte ise ray'an (en güzel kısmı) dır.”⁴⁸ O, hiçbir insanın kendisine yetişemediği yüce dolunaydır”.*⁴⁹

Şair kasidenin geri kalan kısmında ise Müslümanlar için Kur'an-ı Ke rim'in ilk muhatabı ve hayatının tamamında onu pratize ederek insanlara örneklik teşkil etmesi bağlamında “üsve-i hasene”⁵⁰ olan Hz. Peygamber hakkında şu bilgilere yer vermektedir. On birinci beyitten itibaren şair, Hz. Muhammed'in hayatı, ahlâkı, peygamberliği ve Müslümanlara örnek olmasını dile getirmektedir. Yüksek yaratılışla ve güzel ahlâk sahibi olan Hz. Peygamber, Kureyş kabilesinin Haşimoğullarına mensuptur. İnsanların en faziletlisi, şan ve şeref sahibi olup aynı zamanda peygamberlerin de sonuncusudur. İnsanların ilk yaratılanı olup bütün peygamberler onun nurundan yaratılmıştır. *Hâtemü'n-nebi* olan Tasavvufi gelenekte Hz. Peygamber, esasta ise peygamberlerin öncüsü önderi ve önde geleni olanı olarak kabul görmektedir. Hz. Peygamber'e, bu vesile ile Rabbin onu hayırla mükâfatlandırması hususunda duada bulunur *“Kureyslidir, müjdeleyicidir, haşim oğullarına mensuptur. Üstelik Mekke'de selin aktığı geniş kumluk mekân) yani Mekke'nin yerlisidir. İnsanların en iyisi, şan sahibi, peygamberlerin hayırlısı ve son peygamberdir. “Allah'tan onu hayırla mükâfatlandırmasını ümit ediyoruz. Sahâbeler ve ehli beytinden de Rahmânın razı olmasını diliyoruz.”*⁵¹

2.6.3. Hz. Peygamber'in Hilyesi

Ömer Bedreddin, Müslümanlar için önemli bir değere sahip olan Hz. Peygamber'i sahip olduğu yüce ahlâk ve Müslümanlara örneklik bağlamında ve onun sahip olduğu değerler ve bedeni özellikleri bağlamında ele almaktadır. Şair, yedinci beyitten itibaren on birinci beyte kadar Hz. Peygamber'in hilyesini konu edinip dış özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

2.6.3.1. Yüzü

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in buğday tenli, ipeğimsi bir yüze sahip, ne uzun ne kısa olan bir yüze sahip olduğu ifade edilir. Burada yedinci beyitte şair, Hz. Peygamberin yüzünün güneş gibi parlak ve değirmi yüzlü olduğunu ifade eder. *“O, hafif değirmi yüzlü olan zatın yüzü güneş gibi bir nurla parladı, aydınlandı. O parlak renkli, yakışıklıdır. Zamanın rengidir, gencidir.”*⁵²

2.6.3.2. Yanakları

Dolgun yanaklara sahip olan Hz. Peygamber'in, ne zayıf ne şişman olduğu düzenli bir yapıya sahip olduğu insanlar arasında ilgi çekici olduğu yumuşak sözlü olduğunu ifade eder. *“Pürüzsüz yanaklı, ideal endamlı, nazik davranışlı, yüce bir kudret sahibidir. İpek misali yumuşak avuçludur, ipekten olan şeyin yumuşak olduğunu bilir misin?”*⁵³

⁴⁸ G. Nüshası: Varak, 75a.

⁴⁹ G Nüshası: Varak,74b.

⁵⁰ “İçinizden Allah'ın lütfuna ve âhîret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır.”(Ahzap 33/21). Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Akbulut, Nübüvvet Meselesi Üzerine, (Ankara: Birleşik Yayınları, 1993), 67.

⁵¹ G. Nüshası: Varak 75a.

⁵² G Nüshası: Varak 74b.

⁵³ G Nüshası: Varak 74b.

2.6.3.3. Kaşları

İnsan yüzünün en dikkat çekici unsurlarından biri de kaşlardır. Hz. Peygamber'in kaşlarının arası açık olup incedir. *“O, gözleri siyah, sürmeli, şekilce uyumlu, orta yaşlı, ince kaşlıydı. İzah: O (s.a.v.) kara gözlü, yay kaşlı, orta yaşlı, sürmeli bir gençtir. İnci gibi dişler hizalanmış hokka burun, kirpikli göz kapaklarına sahiptir.”*⁵⁴

2.6.3.4. Göz ve Kirpikleri

İnsanın dış dünyayla bağlantısını sağlayan ve karşısındaki ile kurmuş olduğu ilişkide en önemli görevi üstlenen gözler ve kirpiklerdir. Hz. Peygamber siyah ve sürmeli gözlere ve kirpikli göz kapaklarına sahip olduğunu şair şu şekilde dile getirmektedir: *“O, gözleri siyah, sürmeli, şekilce uyumlu, orta yaşlı, ince kaşlıydı. İzah: O (s.a.v.) kara gözlü, yay kaşlı, orta yaşlı, sürmeli bir gençtir. İnci gibi dişler hizalanmış hokka burun, kirpikli göz kapaklarına sahiptir.”*⁵⁵

2.6.3.5. Burnu

Hz. Peygamberin burnu düzenli ve biçimli idi bu sebepten Hz. Peygamber hokka bir buruna sahiptir. *“O, gözleri siyah, sürmeli, şekilce uyumlu, orta yaşlı, ince kaşlıydı. İzah: O (s.a.v.) kara gözlü, yay kaşlı, orta yaşlı, sürmeli bir gençtir. İnci gibi dişler hizalanmış hokka burun, kirpikli göz kapaklarına sahiptir.”*⁵⁶

2.6.3.6. Ağzı ve Dişleri

Temiz ve parlak bir çehreye sahip olan Hz. Peygamber'in ağız yapısı ve onun tamamlayıcı unsuru olan dişlerinin uyumlu durumundan bahsetmektedir. *“Mütebessim (güler yüzlü), seyrek dişli, ön dişleri parlaktır. Söz söylerken ve gülerken nur gibi parlayan dişleri görülür.”*⁵⁷

2.6.3.7. Gülüşü

Çevresine barış ve esenlik değerini nakşeden Hz. Peygamber yüksek bir sesle gülmekten kaçınıp her zaman diliminde mütebessim bir çehreye sahipti. *“Mütebessim (güler yüzlü), seyrek dişli, ön dişleri parlaktır. Söz söylerken ve gülerken nur gibi parlayan dişleri görülür.”*⁵⁸

Hz. Peygamber'in dış özelliklerinin anlatılmış olduğu hilyede Şair tarafından şu şekilde vasfedilmiştir: O, bembeyaz bir vücuda sahip yani yüce bir dolunaydır. O, değirmi yüzlü olup onun yüzü güneş gibi parlamaktadır. O, zamanın en yakışıklısıdır. Onun gözleri siyah ve sürmelidir. Şekilce uyumlu, orta boylu ve ince kaşlıydı. Dişleri inci gibi olup seyreklerdir. Hokka burunludur. Gür kirpiklidir. Çehresi daim mütebessimdir. Dolgun yanaklı, yumuşak sözlü, iri elli ve yumuşak avuçlu olarak anlatılan Hz. Peygamber elbette kendi kavminin içerisinde bir güneş gibi olup aynı zamanda kavminin en yakışıklısıydı *“O, zamanının en iyisi, en renklisi, en yakışıklısı bir gençtir.”*

2.6.4. Hz. Peygamber'in Ashabı

On dördüncü beyitten itibaren de Hz. Peygamber'in sahabelerinden bahseder. Burada sahâbeden Allah razıdır ifadesini kullanarak, sahabenin Hz. Muhammed'i örnek alan bir nesil oldukları, onu yakından görme fırsatını elde ettikleri, onun davranışlarından hâsıl olan faydayı bizzat müşahede edebilme imkânına sahip oldukları için kendi dönemindeki ve sonraki dönemdeki Müslümanlara örnek olduklarını ifade eder. Sahabe arasında gelenekte oluşan efdeliyet sırasına binaen Hz. EbûBekir, Hz. Ömer Faruk, Hz. Osman Zü'n-nureyn ve Hz. Ali'yi kimi özelliklerinden hareketle ele alır. Hz. Peygamber'in, metinde İslam'ın direkleri olarak alınan bu dört şahsiyete önderlik ettiğini, onları aydınlattığını ve yol gösterdiği ifade etmektedir. Bu durumun neticesi olarak geçmişte ve günümüzde onların makamlarının yüceldiğini ifade eder. *“Allah'tan*

⁵⁴ G Nüshası: Varak 74b.

⁵⁵ G Nüshası: Varak 74b.

⁵⁶ G Nüshası: Varak 74b.

⁵⁷ G Nüshası: Varak 74b.

⁵⁸ G Nüshası: Varak 74b.

onu hayırla mükâfatlandırmasını ümit ediyoruz. "Allah'tan onu hayırla mükâfatlandırmasını ümit ediyoruz. Sahâbeler ve ehli beytinden de Rahmânın razı olmasını diliyoruz." "O doğan güneştir, özellikle aralarında numune(rol model)dir. Ebû Bekir r.a., Ömer el-Faruk r.a. ve Zü'n-Nureyn Osman r.a da..." "Dördüncüsü de Ali'dir ki Allah yolunda gayret gösterdiler. Onlar ki insan için çıkmış rehberlerdir, İslam dinin dayanaklarıdır. "Allah onların yerlerini nurlandırısın. Onların makamlarını yüce yapsın, Allah lütfu ve keremiyle Onların evvelini de sonrasını varlık sahibi kılsın."⁵⁹ Dört büyük sahabenin dışında Medineli ve Ensardan olup Mekke müşrikler karşısında söylemiş olduğu şiirleriyle Hz. Peygamber'i öven onları zem eden Hasan b. Sabit'en bahsetmektedir. "Yüksek yaratılış sahibi, güzel ahlâklı, onu övenin; onu medh edicisinin Hassan (b. Sabit) olması yüksek zatına layıktır."⁶⁰

2.6.5. Dönemin İnsanlarına Yapılan Kimi Nasihatler

On sekizinci beyitten itibaren de şair, insanlara uymaları için yollarını aydınlatmak maksadıyla bazı nasihatlerde bulunarak onları yanlış düşmemesi hususunda uyarır: İnsanların en fakiri hayrettedir. İnsanların en zengini ise sarhoştur. Şımarmamak için veya gafletten kurtulmak için *Urvetü'l-vüskâ*'ya⁶¹ yani Allah'ın ipine sınıksı sarılınsınız. Zira insan başarmak istiyorsa işini yapmalı ve netice için Allah'a tevekkül etmelidir. Zira Allah'ın lütfu çok,güzel ve tükenmez bir hazine olup şükür ve kanaat neticesinde evvela insanın ruhuna daha sonra ise hanesine dâhil olduğunu ifade etmektedir. "Geçmiş zamanlar mutlulukla geçti, bu zaman ise emanet ve selamettir. İnsanların fakiri şaşkın, insanların zengini ise sarhoştur. "Allah'ın bu ipine sınıksı sarılırsınız ki o Urvetü'l-vüskâ'dır. (kopmayan sağlam ip) Allah'a tevekkül ettik. Tevekkül ne güzel şeydir. "Allah'ın lütfu umulur. Bizim de onunla ilgili beklentimiz güzeldir. Bizim için evvel zamandan beri dürüstlük ve güven vardır."⁶²

Kasidenin Dua Bölümü

Yirminci beyitten itibaren şair, günahlar ve eksiklikler için evvela kendisi için sonrada ailesi, geçmişteki yaşayan büyükleri için Allah'tan bağışlanması maksadıyla dua talebinde bulunmaktadır. Yine bu son kısımda şair, mahlasını ve memleketini de zikretmektedir "O halde insanların Rabb'i (Allah'ım) biz kullarına ikram et cömert ol ve bize merhamet eyle. Günahlarımız o kadar çoktur hadsiz ve hesapsızdır." "Allah'ım ümidim senden, Vanlı Nâzımın günahları için af diliyorum. İman sahibi öncekiler(eslaf) ile soyundan gelen(ahfad) için de. "Bu kul günahlarda aşırıya kaçmaktadır, (böyle) sıfatlanmıştır. Bedeni küçük, suçlu çoktur amma ihsan lütuf sendendir."⁶³

Sonuç

Hz. Muhammed'in mübarek vasıflarını, fizikî özelliklerini konu edinen hilyeler: "Süs, zîynet, cevher, güzel sıfatlar, güzel yüz" anlamına gelmektedir. Türk-İslâm Edebiyatı'nın peygamberle alakalı türlerinden olup, mensur veya manzum olarak kaleme alınmaktadırlar. Temelde ilk örneklerini Arap Edebiyatı'nda gördüğümüz şemâillerden doğan hilyeler, şemâillerden farklı olarak sadece Hz. Muhammed'in fizikî ve ahlâkî özellikleri hususunda ona duyulan sevgi ve ondan umulan şefaate isteği ile kaleme alınmış bir türdür. İslâm medeniyeti sahasında ortaya çıkan bu eserler, müstakil olarak yazıldıkları gibi divan veya mesnevi gibi farklı konu ve değerde üretilen eserlerin bir bölümü olarak da yazıla gelmişlerdir. Hz. Peygamber'in fiziksel özelliklerini konu edinen bu metinler hilye-işerîf, hilye-i nebî gibi isimlerle anılmışlardır. Türk Edebiyatı sahası içerisinde geçmişten günümüze edebiyat sahamızda ilk örneği Şeyhülislâm Hoca Saadettin

⁵⁹ G Nüşhası: Varak 75a.

⁶⁰ G Nüşhası: Varak 75a.

⁶¹ "Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah'a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi iştir ve bilir.(Bakara 2/256)" Müslümanların Müslüman olmayanlardan ayrışması, hak ile batılın arasının kesin verilerle belirtilmesi hususunda yegane merci olan Allah ve onun insanlığın varlığını sürdürmesi maksadıyla göndermiş olduğu Kur'an-ı Kerim 'e uymak ona tabi olmağı "urvetü'l-vuska" yani sağlam bir kulp tutacak olarak ifade edildiğini görmek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Giyasettin Arsalan, "Urvetü'l-Vuska", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Erişim Tarihi: 19.05.2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/el-urvetul-vuska>.

⁶² G Nüşhası: Varak 75a.

⁶³ G Nüşhası: Varak 75a.

Efendi tarafından yazılan *Hilye-i Celîle ve Şemâil-i Âliyye* isimli mensur eserdir. Bu türün ilk manzum örneği Mehmed Şerifi tarafından kaleme alınan *Risâle-i Hilyetü'r-Rasûl* olsa da türün en başarılı örneği ve kendisinden sonraki birçok eserin yazılmasında onlara kaynaklık eden eser, XVII. yy şairlerinden Hâkânî Mehmed Bey tarafından yazılan *Hilye-i Sa'âdet*'dir. Hilyeler şemâilden farklı olarak peygamber dışında dört halife, din ve tarikat büyükleri içinde yazılabilmektedir. Bunlarda *hilye-i nebî* gibi terkip halinde *hilye-i çahâr yâr-i güzîn*, *hilye-i evliyâ* şeklinde isimlendirilmektedirler. Çalışmamıza konu edindiğimiz eser üç temel bölümden meydana gelmektedir. Şair, kaside nazım şeklinin klasik şekline bağlı kalmadan meydana getirmiş olduğu bu metnin ilk bölümünde münacaat ile başlayıp akabinde, Hz.Peygamber'in fiziksel özelliklerini ahlaki hususiyetlerini dile getirip son bölümde de dua ve mahlasına yer vererek eserini nihayete erdirmektedir.

Beyanname

- 1. Yazar/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
- 2. Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
- 3. Etik Beyan:** Yazar bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir.

Kaynakça

- Akbulut, Ahmet. *Nübüvvet Meselesi Üzerine*. Ankara: Birleşik Yayınları, 1993.
- Arsalan, Ğiyasettin. "Urvetü'l-Vuska". Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Erişim Tarihi: 19.05.2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/el-urvetul-vuska>
- Bağcı, Musa. *Beşer Olarak Hz. Peygamber*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Beklen, Sadık – Şener, Hasan. "Türk Edebiyatında Hilye ve Hayri'nin Hilye-i Şerifi". *Külliyat: Osmanlı Araştırmaları Dergisi The Journal of Ottoman Studies*, 1 (2017), 1-14.
- Can, Erdem Öztürk. İmam-ı Tirmizi, *Şema'il-i Şerif Tercümesi (İnceleme-Transkripsiyonsuz Metin)*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2018.
- Ceyhan, Adem. "Dört Seçkin Dostun Portresi: Cevri İbrâhim Çelebi'nin Hilye-i Çihâr Yâr-i Güzîn'i". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/1 (2006), 1-28.
- Çelebioğlu, Âlim. *Türk Edebiyatında Mesnevî (XV. yy'a Kadar)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999.
- Deveci, Ufuk. *Hilye-i Şerifler ve Hilyelerde Yer Alan Hadislerin Sıhhat Değeri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Erdoğan-Taş, Mehtap. "Hâkim Mehmet Efendi'nin Manzum Hilyesi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/1 (2007), 317-358.
- Erdoğan-Taş, Mehtap. "Manzum Hilyeler Üzerine Bazı Yeni Bilgiler". *Darülfünun İlahiyat İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32/1 (2021), 293-315.
- Erdoğan-Taş, Mehtap. *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Erkal, Abdulkadir. "Türk Edebiyatında Hilye ve Cevri'nin Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzîn'i". *Atatürk Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12 (1999), 111-131.
- Güngör, Zülfikar. "Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler". *Mevlid ve Süleyman Çelebi*. Ed. Bilal Kemikli-Osman Çetin. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Güngör, Zülfikar. "Türk Edebiyatında Hilye-i Nebvî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4/10 (Ocak-Haziran 2003), 185-189.
- Külekcî, Numan. *Hâkânî Mehmed Bey Hilye*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları. 1988.
- Kara, Ömer. *Divan Edebiyatının Dini Kaynakları, Fuzuli'nin Tevhidi ve Neşatinin Hilye-i Enbiyası*. İstanbul: İFAF Yayınları, 2016.
- Kiraz, Seydi. "Fezâyî'nin Çihil-nâm-ı Manzûm Adlı Havâss-ı Esmâ-i Hüsnâ Mesnevisi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal*, 22/2 (Aralık / December 2018), 999-1034.
- Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet Vakfı Kuran-ı Kerim Meali, 19.15.2023. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ahz%C3%A2b-suresi/3554/21-24-ayet-tefsiri>
- Levend, Agah Sırrı. "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1972), 5-80.

- Ökten, Akif. "Kadı İyaz, Hayatı, Eserleri ve Şifâ'sının Özellikleri". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/7 (1998), 269-278.
- Öztürk, Murat - Öntürk, Tolga. *Vanlı Divan Şairleri ve Fevzî Dîvançesi*. Van: Van Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, 2021.
- Saraç, M. A. Yekta. *Osmanlı Müellifleri*, Ankara: TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) Yayınları, 2016.
- Sona, Fatih Abdullah. "Salâhî'nin Hazreti Hasan ve Hüseyin'i Övgüsü: Hilye-i Hasaneyn". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (2013), 77-104.
- Şener, Halil İbrahim. "Neşâtinin Hilye-i Enbiyâsı". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1983), 285-301.
- Tan, Zeki. *İbn-i Nûh Van Tarihi*. Van: Ahenk Yayınları, 2003.
- Yazar, Sadık. Seyyid Şerîf Mehmed Efendi ve Hilyesi". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish Or Turkic*, 2/4 (2007), 1026-1044.

74a

Metin:

لنبينا محمد صلى الله عليه وسلم

قصيدة الحلية الشريف⁶⁴

بسم الله الرحمن الرحيم

1. فتحننا باسم فتّاح لفتح الخير عنوان
شكرنا الله ذا عون فحقُّ العبد شكران

Fetahnâbi'smifettâhinlifethi'l-heyriÖünvânun
ŞekernâllâheżâÖavninfehakkülÖabdîşükranun

"Fettah ismiyle açtık, O (Allah c.c) hayırlı açmaların kaynağıdır. Yardım sahibi (yardımcı) olan Allah'a şükrettik. Kulun hakkı şükürdür. (teşekkür etmektir)"

2. مریدُ قادرُ فردُ سميعِ عالمِ حيِّ
بصيرِ ذو كلامِ خالقِ للخلقِ ديان

Murîdun Kâdirun ferdun SemîÖunÖĀlimun ĥayyun
Başîrun zû-kelâmin Ĥâliķun li'l-ħalki Deyyânun⁶⁵

"O (Allah c.c.), dileyen, kadir (gücü her şeye yeten), tek, işiten, bilen, diri olandır. O(Allah c.c.),herşeyi gören, söz sahibi ve gözetleyendir."

74b

3. حمدناه باجلال وصلينا وسلّمنا
على من لميكنلولاہ اکوانٌ وأزمان

Ĥamidnâhu bi iclâlin ve'selleynâ ve sellemnâ
ÖĀlâ men lem yekun levlâhu ekvânun ve ezmânun

"Ona (Allah'a c.c.), saygıyla hamd ettik. Ona (Resulullah) salat ve selam O kimse üzerine ki eğer o olmazsa zamanlar ve mekânlar yaratılmış olmayacaktı." (İzah:Allah'ın rahmet ve selamını, (zamanların ve

⁶⁴Efendimiz Allah Resul'ü(s.a.v.) için Hilye-i Şerife

⁶⁵ Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

mevcudatın kendisi hürmetine yaratıldığı zat ki Allah'ın Rasülü Muhammed (s.a.v.)'dir. Onun üzerine olmasını diledik. Ona dua ettik ve selam verdik.)

.4 رسول اسمه أحمد نبي قدره أمجد
خليل خلقه أسعد من الخلق برهان

Resûlun ismuhu Ahmed nebiyyun kadruhu emced
Halîlun hulkuhu es'ad mine'l-hellâki bürhânun

“O ismi Ahmed olan elçidir. Kadri yüce olan nebidir. O, dosttur.Ahlaki en mükemmel olan bir dosttur, Yaraticıdan bir burhan, bir hüccettir.”

.5 ملاذ الخلق في الدنيا شفيح الناس في العقبى
وفي الأولى وفي الأخرى له لطف وإحسان

Melâzû'l-halkı fi'd-dünyâ şefi'ün-nâsi fi'l- Öukbâ
Vefî'l-ulâ vefî'l-uhrâ lehü lütfun ve ihsânun⁶⁶

“O, dünyada insanların koruyucusu, sığınağı, ahirette şefaathçi(kurtarıcı)sidir.Dünyada ve ahirette onun için lütuf(iyi muamele,hoşluk,güzellik) ve ihsan(iyilik etme,bağışlama) vardır.”

.6 هو الصدر المحلى ذاته بالحلية العليا
هو البدر المعلى قدره لم يدر إنسان

Huve's-şadru'l-muhalâ⁶⁷zâtuhubi'l-hilyeti'l-Öulyâ
Hüve'l-bedrü'l-mu'Öallâ kadruhü lem yerdî insânun

“O süslü bezeli olanların başıdır. O yüce parlak dolunaydır. Onun yüceliğinin kadri insanlartarafından bilinmiyor. İzah: Allah Rasülü (s.a.v.) peygamberlerin sonunda gelsede, en evvel yaratılan Onun ruhudur, Nur-ı Muhammedî'dir. O, hiçbir insanın kendisine yetişemediği yüce dolunaydır.

.7 تالاً وجهه كالشمس نوراً فيه تدوير
مليخ أزهر اللون ملاح الدهر غلمان

Telâle'evchuhuke's-şemsi nürenfihitedvîru
Melîhun ezherü'l-levni milâhu'd-dehri gilmânun

“O, hafif değirmi yüzlü olan zatın yüzüğüneş gibi bir nurla parladı, aydınlandı. O parlak renkli, yakışıklıdır. Zamanın rengidir, gencidir.”

.8 أزج أدع العينين كهلاً أشكل أكحل
ضليغ فوه أفتى الأنف ذو الأهداب أجفان

Ezeccun ed'Öacü'l-Öayneyni kehlün eşkelü ekhel
Dalî'Öun fūhu aqnel enfizū'l-ehdābi ecfānun

“O, gözleri siyah, sürmeli, şekilce uyumlu, orta yaşlı, ince kaşlıydı. İzah: O (s.a.v.) kara gözlü, yay kaşlı, orta yaşlı, sürmeli bir gençtir. İnci gibi dişler hizalanmış hokka burun, kirpikli göz kapaklarına sahiptir.”

.9 بسيم أفلج الأسنان قد ضاعت ثناياه
وفي الأقوال والضحك يرى كالنور أسنان

⁶⁶ Bu beyit D, E, F,A, B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

⁶⁷Muhalla- Mücellâ F,A

Beşimun eflecü'l-esnāni kaç dā'ōet ſenāyāhu
Vefī'l-eķvāli ve'd-đāhik yūrā ke'n-nūri esnānun

“Mütebessim (güler yüzlü), seyrek dişli, ön dişleri parlaktır. Söz söylerken ve gülerken nur gibi parlayan dişleri görülür.”

.10 أسيلُ الخدِّ تائمُ القدِّ لئنِ الرِّدِّ عالي اليدِ
ولين الكفِّ هل تدري من الذِّباجِ ليان

Eşilü'l-haddi tämmü'l-ķaddi leyyinü'r-reddi Őāli'l-yed
Veleyinü'l-keffi hel terđi mine'd-dj̄bāci leyyānun

“Pürüzsüz yanaklı, ideal endamlı, nazik davranışlı, yüce bir kudret sahibidir. İpek misali yumuşak avuçludur, ipekten olan şeyin yumuşak olduğunu bilir misin?”

.11 وذو خلقٍ عظيمٍ طيبٍ الأخلاق ما مدح
يليق ذاته العالي لو المدّاح حسّان

Veżū hulk̄inŐažimin tayyubü'l-ahlāki mā medhun
Yelīķu zātehu'l-Őālī levvi'l-meddāhu ḥesānun

“Yüksek yaratılış sahibi, güzel ahlâklı, onu övenin; onu medh edicisinin Hassan (b. Sabit) olması yüksek zatına layıktır.”

75a

.12 قريشيُّ بشيرٌ هاشميُّ أبطيُّ بل
أبرُّ النَّاسِ ذو شأنٍ لخيرِ الرُّسلِ ختمان

ķureşiyun beşşirun hāşimiyun ebteḥiyun bel
Eberru'n-nāsi žūşānin li'ḥayri'l-rusullih itmānun

“Kureşlidir, müjdeleyicidir, Haşim oğullarına mensuptur. Üstelik Mekke'de selin aktığı geniş kumluk mekân) yani Mekke'nin yerlisidir. İnsanların en iyisi, şan sahibi, peygamberlerin hayırlısı ve son peygamberdir.”

.13 جميعُ الرسلِ من أنوارهِ ذوا اقتبائِ إذ
ختامُ الرسلِ في الظاهرِ وفي التحقيقِ رُبعان

CemīŐu'r-rusuli min envārihi ževvu'ķ-tibāsiniž
Ḥitāmu'r-rusulifī'ž-žāhiri ve fī't-taḥkīķireyŐānun⁶⁸

“Bütün peygamberler onun nurundan yaratılmışlardır. Zira O (s.a.v.) zahirde (görünüşte) peygamberlerin mührü (sonuncusu)dür. Hakikatte ise ray'an (en güzel kısmı) dır.”

.14 ونرجو الله أن يجزيه خير الجزاء عتًا
على الأصحاب والأل من الرّحمن رضوان

Ve⁶⁹nercullāhe en yecziyehu ḥayre'l-cezāŐānnā
ŐAlā'l-aşhābi ve'l-āli mine'r-rahmani riđvānun

⁶⁸ Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

⁶⁹ Ve-Fe D,E,B,C,H

“Allah'tan onu hayırla mükâfatlandırmasını ümit ediyoruz.Sahâbeler ve ehli beytinden de Rahmânın razı olmasını diliyoruz.”

.15 هو الشمس بدورهم خصوصاً منهم القدوة
أبو بكر وفاروق وذو النورين عثمان

Huve'ş-şemsu budûrun hum huşûsen minhumü'l-ķudve
Ebûbekrin ve Fâruķun ve zû'n-nereyniŖUşmânun⁷⁰

“O doğan güneştir, özellikle aralarında numune(rol model)dir.Ebû Bekir r.a., Ömer el-Faruk r.a. ve Zü'n-Nureyn Osman r.a da...”

.16 ورابعهم علي جاهدا في الله بالجهد
هداة للورى طرّاً وللإسلام أركان

VerâbiŖuhum ŖAliyyun câhedû fi'l-lâhi bi'l-cuhdi
Hudâtun li'l-verâ turren ve li'l-islâmi erkânun⁷¹

“Dördüncüsü de Ali'dir ki Allah yolunda gayret gösterdiler. Onlar ki insan için çıkmış rehberlerdir, İslam dinindayanaklarıdır. “

.17 أنار الله مأواهم وأعلى الله مثواهم
وأولاهم وأخراهم بلطف الله عمران

Enârellâhu meŖvâhum ve aŖlellâhu meşvâhum
Ve evlâhum ve uhrâhum bi-lutfillâhiŖUmrânun⁷²

“Allah onların yerlerini nurlandırсын. Onların makamlarını yüce yapsın, Allah lütfu ve keremiyle Onların evvelini de sonrasını varlık sahibi kılsın.”

.18 مضت بالسعد أزمان وهذا الوقت أمان
فقير الناس حيران غني الناس سكران

Mađat bi's-saŖdi ezmânun vahażâ'l-vaķtu Ŗemâñun
Faķirü'n-nâsi ĥayrânun ģaniyyü'n-nâsi sekrânun⁷³

“Geçmiş zamanlar mutlulukla geçti, bu zaman ise emanet ve selamettir. İnsanların fakiri şaşkın, insanların zengini ise sarhoştur. “

.19 تمسكنا بحبل الله هذا عروة وثقى
توكلنا على الله فنعم الشيء تكلان

Temesseknâ bi ĥabli'l-lâhi hażâ Ŗürvetün-vuşķâ
Tevekkelnâ Ŗalallâhi feniŖme şeyŖu tükłânun⁷⁴

“Allah'ın bu ipine sımsıkı sarılırız ki o Urvetü'l-vüskâ'dır. (kopmayan sağlam ip) Allah'a tevekkül ettik. Tevekkül ne güzel şeydir. “

⁷⁰ Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

⁷¹ Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

⁷² Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

⁷³ Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

⁷⁴ Bu beyit D, E, F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.

.20 فلطف الله مأمول جميل ظنُّنا فيه
لنا الله من عهد القدم صدق وإيقان

Felutfu'llāhi meŖmūlun cemīlun žanunā fīhi
Lenā'llāhu min Ŗahdi'l-ķıdemi śıdķun ve iķķānun⁷⁵

“Allah'ın lūtfu umulur. Bizim de onunla ilgili beklentimiz güzelliştir. Bizim için evvel zamandan beri dürüstlük ve güven vardır.”

.21 فياربِّ الورى إنا عبيد جد بنا وارحم
معاصينا كثر لا لها عدّ وحسيان

Feyārebbe'l-verā innā Ŗabīdün cüd binā ve'rham
MeŖāşınā kuşurun lālehā Ŗaddun ve hūsbānun

“O halde insanların Rabb'i (Allah'ım) biz kullarına ikram et cömert ol ve bize merhamet eyle. Günahlarımız o kadar çoktur hadsiz ve hesapsızdır.”

.22 رجائي منك غفران لذنب الناظم الوائي
وللاسلاف والأخلاف ممّن فيه إيمان

RecāŖj minke ğufrānuñ liženbi'n-Nāżimi'l-Vāni
Veli'l-eslāfi ve'l-eħlāfi mimmen fīhi imānun

“Allah'ım ümidim senden, Vanlı Nāżımın günahları için af diliyorum. İman sahibi öncekiler(eslaf) ile soyundan gelen(ahfad) için de. “

.23 فهذا العبد ملهوف بفطر الذنب موصوف
قليل الجرم والجرم كثير منك إحسان

Fehāzā'l-Ŗabdu melhūfun biferti'ż-ženbi mefşūfun
Ķalīlü'l-cermi ve'l-cürmü keşīrūn minke iħsānun

“Bu kul günahlarda aşırıya kaçmaktadır, (böyle) sıfatlanmıştır. Bedeni küçük, suçu çoktur ama ihsan lūtuf sendendir.”

⁷⁵ Bu beyit D,E,F,A,B,C,H nüshalarında bulunmamaktadır.